Turkish Studies *- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*
Volume 9/5 Spring 2014, p. 233-250, ANKARA-TURKEY

KARAKOÇAN'DA EVLİLİK ADETLERİ*

*Sami KILIÇ***

*Abdullah ALTUNCU****

ÖZET

Geçiş dönemlerinden ikincisini oluşturan evlilik, taşıdığı değerler ve sosyal hayattaki rolü nedeniyle toplumların kültür yapısına uygun bir takım törenlerle gerçekleşmektedir. Bu nedenle insan hayatının önemli dönüm noktalarından biri olan evlilik birbirini takip eden belli aşamalar etrafında şekillenmektedir. Evlilik esnasında yapılan uygulama ve inanışların sonraki nesillere aktarılması, kültürel devamlılığı sağlaması bakımından önem arz etmektedir. Anadolu'da da evlilik ve bununla ilgili olarak gerçekleştirilen uygulamalar toplumsal ve kültürel açıdan önemli özellikler taşımaktadır. Türk toplumunda evlilikle ilgili uygulamalar din, örf, adet, gelenek ve görenek gibi unsurlara göre şekillenmektedir. Elazığ ili Karakoçan ilçesinde de uygun yaşa gelen gençlerin evlendirilmesi belli bir inanış ve çeşitli uygulamalar etrafında gerçekleşmektedir. Bu uygulamalarda eski Türk kültürüne ve geleneksel Türk dinine ait bazı unsurların, İslami motifler kazanarak, günümüzde de varlıklarını devam ettirdiği anlaşılmaktadır. Nitekim evlilikle ilgili olarak gerçekleştirilen uygulamaların büyük bir kısmının, eski Türk kaynaklarında anlatılan evlenme adetleriyle büyük benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Evlenme merasimini oluşturan bütün uygulamalarda görülen bu etki, farklı coğrafyalara ve uzun zaman dilimlerine rağmen Karakoçan'da kültürel özelliklerin muhafaza edildiğini, gelenek ve göreneklere önem verildiğini göstermektedir. Yapmış olduğumuz bu araştırmanın konusunu, Karakoçan'da uygulanan evlilik adetlerinin tasviri ve tahlili oluşturmaktadır. Katılımlı gözlem ve derinlemesine mülakat teknikleriyle elde edilen veriler, deskriptif metot kullanılarak Dinler Tarihi açısından değerlendirilmiştir. Bu makaleyle Karakoçan'da evlilikle ilgili uygulamaların sonraki nesillere aktarılması ve böylece Türk kültürüne katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karakoçan, Evlilik, Geçiş Dönemi, Gelenek, Türk Kültürü

---

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi, El-mek: skilic1@firat.edu.tr

*** Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü, Dinler Tarihi Doktora Öğrencisi, El-mek: abdullahaltuncu@kilis.edu.tr

MARRIAGE CUSTOMS IN KARAKOÇAN

ABSTRACT

Marriage which is the second important phase of human life, occurs by some ceremonies which are suitable with cultural structures of societies, by the reason of its values and role in social life. Therefore, one of the turning points of the human life, the marriage, is shaped by the succession of phases.

Transferring of marriage practices and beliefs to next generation is important to maintain of culture. In Anatolia, marriage and marriage practices have important characteristics concerning social and cultural structure. Marriage practices take form according to some phenomenon like religion, customs, and traditions. Hence, getting married of young people in the appropriate age occurs around the belief and cultural components in Karakoçan district of Elazığ Province. It is seen that some components which are belonging to the old Turkish culture and the traditional Turkish religion, continue their existence with obtaining Islamic motifs. In this regard, it is a fact that the majority of marriage practices have close similarities with the marriage costumes which are in the old Turkish sources. The influence on the marriage processes indicates that, although elapsing long period of time and differentiation of geography, cultural features are preserved and customs and traditions are valued in Karakoçan. The topic of this article is description and analysis of the marriage customs in Karakoçan. Participant observation and in-depth interview were used to collect data. Then, the data was evaluated using descriptive method in terms of history of religions. The aim of this article is to transfer marriage practices in Karakoçan to the next generations and to contribute to the Turkish culture.

Key Words: Karakoçan, Marriage, Transition Period, Custom, Turkish Culture

Giriş

Karakoçan ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Elazığ-Bingöl sınırlarında yer alır. İlçenin Elazığ il merkezine uzaklığı 102 km.'dir. Arazi yapısı itibariyle dağlık olan ilçenin kuzey bölgeleri oldukça engebelidir. 1936-1937 yıllarında Türkiye'deki yeni idari düzenleme ile Kiğı'nın Çan Nahiyesi ve Palu'nun Ohi ve Lahan Nahiyeleri birleştirilip Karakoçan adı altında Elazığ iline bağlı yeni bir ilçe oluşturulmuştur. Bu tarihten itibaren civar köylerle birlikte Bingöl, Kiğı, Mazgirt, Nazimiye, Palu, Varto ve diğer komşu ilçelerden gelerek Karakoçan'a yerleşenler oldukça fazladır.[1]

Evlilik, iki insanın, din, kültür, coğrafya, ekonomik durum, eğitim düzeyi gibi şartlara bağlı olarak değişen çeşitli inanış ve uygulamalar çerçevesinde bir araya gelerek yuva kurmalarıdır. Geçiş döneminin ikincisini oluşturan evlenme, aile kurumunun oluşmasındaki işlevi, neslin devamı, ayrıca sosyal hayatın düzen ve istikrarındaki rolü nedeniyle evrensel bir nitelik taşımaktadır. Her toplumda bütün aşamaları o toplumun sahip olduğu kültürün belirlediği kural ve

[1] http://www.karakocan.gov.tr/icerik_kategori.asp?AAKat=2&AltKat=48.

kalıplar çerçevesinde gerçekleşen evlenme olayı tören, töre, örf, adet, gelenek ve görenek bakımından büyük bir zenginliğe sahiptir.[2] Biz bu çalışmada Karakoçan'da uygulanan evlilik adetlerini dini ve kültürel yönleriyle ele alarak incelemeye çalışacağız.

1. Evlenme Biçimleri

Bilindiği gibi ülkemizde *görücü usulüyle evlenme*, *kız kaçırma*, *beşik kertme evliliği*, *berdel evliliği* (bedel), *ölen kardeşin karısıyla evlenme* (levirat evlenme), *baldızla evlilik* (sorarat evlilik) gibi evlenme biçimleri bulunmaktadır. Hatta Hakkari ve civarında *başörtüsü kaçırma yoluyla evlilik* (dezmal kaçırması) veya Kütahya, Sivas ve Kastamonu illerinde görülen *otura kalma evliliği* gibi farklı evlilik biçimlerine de rastlanılabilmektedir.[3] Son zamanlarda yapılan çalışmalarda ülkemizde otuzdan fazla evlenme biçiminin bulunduğu anlaşılmıştır.[4] Çalışma yaptığımız yörede genellikle görücü usulüyle evlenme görülmekle birlikte, akraba evliliğine oldukça sık rastlanılmaktadır. Öyle ki "akrabalık bağı", evlenme için aranan zenginlik, güzellik, sosyal statü, iş, askerliği yapıp yapmama gibi hususların önüne geçebilmektedir. Akraba evliliklerinde boşanmaların pek görülmemesi, ebeveynlerin yaşlandıkları dönemlerdeki bakımı konusunda bir sıkıntı yaşanmaması ve evlenilecek olan kişilerin önceden bilinip tanınıyor olması, yörede akraba evliliğinin yaygınlığının başlıca sebepleri olarak gösterilmektedir (KŞ: 2).

Bölgede sıkça karşılaşılan evlenme türlerinden bir diğeri kız kaçırmadır. Anadolu'da kız kaçırma şekliyle görülen evliliklerin temel sebebi olarak ekonomik imkansızlıklar, ailelerin karşı çıkması ve başlık parası (kalın) gösterilmektedir. Yörede ekonomik zorluklardan ziyade, ailelerin karşı çıkmasından dolayı kız kaçırmaya başvurulmaktadır. İlçede kız kaçırma hadiselerinde saygı duyulan kişiler, arabuluculuk vazifesi üstlenmektedir. Tarafların anlaşıp barışmasına kadar devam eden süre zarfına da *dava temizleme* denilmektedir. Dava temizleme süreci, genellikle kız kaçırıldıktan itibaren başlayan 10–15 günlük bir süreçtir. Burada dikkati çeken önemli bir husus, Doğu Anadolu bölgesinde genellikle başlık parası vermemek için kız kaçırılmasına rağmen, Karakoçan ve çevresinde kız kaçtıktan sonra dava temizleme esnasında kız tarafının belli bir miktar başlık parası talep etmesidir. Dolayısıyla, diğer bölgelerde kız kaçırmaya neden olan başlık parası, bu yörede genellikle kız kaçırma olaylarında istenilmektedir. Alınan bu başlık parasına *kalın* denmekte, başlık parasının verilmesine ise *başlık kesmek*, *kalın vermek*, *kalın dökmek* gibi isimler verilmektedir. Kız kaçırma hadiselerinde görülen bir başka önemli husus ise, erkek ve kaçırılan kızın dava temizlenene kadar -yani genellikle 10–15 gün- tek başlarına aynı odada kalmamasıdır. Diğer bölgelerde genellikle kız kaçırmada yapılmayan düğün Karakoçan'da dava temizlendikten sonra yapılmaktadır. Kızın zorla kaçırılması ise, istenmeyen kötü durumlarla sonuçlanması nedeniyle çok nadir karşılaşılan bir olaydır (KŞ: 1,2,5,6,7).

Çok eşlilik ve aralarında bazı farklar bulunan kuma getirme evliliği yörede karşılaşılan diğer evlenme biçimlerindendir. Ekonominin ve aile geçiminin, genellikle bireysel iş gücüne dayanıyor olması, aile genişliği ve aşiret yapısının önemi bu durum üzerinde etkili olduğu gibi, evlenen erkeklerin özellikle nesli devam ettirmek amacıyla erkek çocuk istemesi, bazen de çocuğun olmaması da etkili olmaktadır. Ancak maddi imkanların artması, sosyal ve kültürel anlayışın zamanla değişmeye başlaması, özellikle tıp alanında meydana gelen hızlı ilerlemeler neticesinde eskiden oldukça fazla olan bu evlenme biçimi, günümüzde giderek azalmaktadır.

[2] Sedat Veyis Örnek, Türk Halk Bilimi, Ankara 1995, s. 185.
[3] Örnek, a.g.e., s. 186; Lütfi Sezen, "Türkiye'de Evlenme Biçimleri", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum 2005, S. 27, s. 186-190.
[4] Ayr. bilgi için Bkz., Sezen,a.g.e., s. 185-195.

2. Evlilik Çağı-Yaşı

Karakoçan çevresinde belirli bir yaşa gelen gençlerin evlenmesine büyük bir önem verilmektedir. Bu süreçte evlenecek gençlerin çabalarından ziyade aile büyüklerinin gayretleri daha çok ön plana çıkmaktadır. Önceleri evlenme çağına gelmiş gençlerin eş seçiminde ailenin etkisi büyük ölçüde hissedilmekte, özellikle kızların evlenmesiyle alakalı kararlar bizzat aileleri tarafından verilmekteydi. Fakat zamanla gençlerin de karar ve düşünceleri etkili olmaya başlamıştır.

Yörede, evlenme çağı geçmişte ergenliğe girme yaşıyla orantılı olmakla birlikte günümüzde bu yaş, erkeklerde 18–28, kızlarda ise 15–24 yaşları arasında değişmektedir. Eskiden yörede, ergenlikten sonra erken yaşta evlendirmede, gençlerin olgun bir birey rolünü alarak sosyal ve ekonomik hayata bir an önce katılmalarının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, kırsal kesimlerde, 20 yaşını geçen kızların evde kalacağı inancı da buna etki yapan faktörler arasındadır. Genç kızların çabuk evlendirilmesi için doğum tarihinin erken bir tarihe göre yazdırılması, geçmişte sıkça yaşanmasına rağmen, günümüzde nadiren yapılmaktadır. (KŞ: 6). Günümüzde her ne kadar evlenme çağı bölgede yükselmeye başlasa da, yine de Türkiye ortalamasının altında bir seviyede bulunmaktadır.

Evlenme için erkeklerin askerliğini yapmış olması, tercihen iyi görülmekle beraber, olmazsa olmaz şartlardan birisi değildir. Zira mülakat yaptığımız ilçe genelindeki kaynak kişilerin birçoğu bunu teyit etmektedir. (KŞ: 1,2,4,5).

3. Evlilik Öncesi

Anadolu'da birçok bölgede olduğu gibi Karakoçan'da da evlilik öncesi, evliliğe bir hazırlık dönemi olarak görülmektedir. Bu dönem yörede birtakım inanışlar ve birbirini takip eden uygulamalar etrafında gerçekleşmektedir.

3.1. Eş Seçimi

Karakoçan ve çevresinde gençler, geçmişte evlenme isteklerini ebeveynlerine dolaylı yollardan anlatmaya çalışırken, günümüzde bu isteklerini rahat bir şekilde ifade etmektedirler. Eskiden gencin, annesine ahbap ve yaşıtlarının evlenip çoluk çocuğa karıştıklarından bahsetmesi, arkadaşlar vasıtasıyla bu isteğin babaya ulaştırılması, öfkeli ve sinirli tavırlar gösterme ve sık sık of çekme gibi davranışlar sergilemesi o kişinin evlenmek istediği şeklinde yorumlanmaktaydı. Ayrıca erkeklerin yük taşıma, tarla sürme, odun kesip getirme gibi ağır işleri istekli bir şekilde yapmaya çalışması ve ava gitmek istemesi de, büyükleri tarafından aynı şekilde değerlendirilmekteydi (KŞ: 1,7).

Evlenme çağına gelen genç, bu isteğini ailesine dolaylı yollardan ifade ettikten sonra, erkek tarafı oğullarına ve aileye uygun bir kız bulma arayışına başlamaktadır. Erkek tarafınca genellikle annenin öncülüğünde yapılan uygun eş bulma arayışı için en müsait yerler sohbet ve ziyaret ortamları, düğün ve bayram yerleri, eş, dost, akraba ve komşu evleri gibi mekanlardır. Gelin adayının belirlenmesinde kız tarafının ekonomik gücü, sosyal statüsü, dini ve ahlaki değerlere bağlılıkları ve soyu oldukça önemlidir. Ayrıca gelin adayının güzelliği, dindar olması, el becerisi, sağlıklı olması ve hakkında iyi konuşulması da belirleyici etkenlerdendir (KŞ: 1,3,4,8).

Evlenmeyi düşünen gençlerde yaş önemli bir konudur. Kızların yaşının erkeklerden büyük olmamasına dikkat edilmektedir. Evlenecek gençler arasında sıra uygulaması bulunmaktadır. Bu manada ailede, evlenme çağına gelmiş gençler içinde yaşça daha büyükleri varken diğerlerinin evlendirilmesi hoş karşılanmamaktadır. Kız tarafı hem kendilerinin düğün masrafının azaltması hem de maddi sıkıntı yaşamaması için kızlarını zengin ailelere vermeyi tercih etmektedir (KŞ: 1,2,6).

3.2. Görücülük (Kız Bakma), Dünürcülük (Kız İsteme)

İlçe genelinde oğullarını evlendirmek isteyen ailelerde, anne öncelikle oğluna beğendiği bir kızın olup olmadığını sormaktadır. Şayet oğlan birisini söylerse ailedeki bayanlar ve yakın komşu kadınlar o kıza bakmaya gitmektedir. Eğer oğlan evlenilecek kız konusunda tercihi ailesine bırakırsa anne, eş, dost, yakın akraba ve komşulara bu durumu anlatıp, gelen tavsiyeler sonucunda, görücüye çıkılmaktadır. Bu ziyaretler çoğunlukla kız tarafına haber verilmeden bazen de haber verilerek yapılmaktadır. Erkek tarafından gelen görücüler bu ziyaretleri, kızın yürüyüşünü, maharetliliğini, yüz güzelliğini, boyunu, hareketlerini ve davranışlarını iyi bir şekilde görebilmek amacıyla yapmaktadır. Gelen misafirler, görücülük adı verilen bu ziyaretlerde çeşitli şeyler bahane ederek kızdan bir şeyler getirmesini istemektedir. İstenilen bu şeyler bazen bir bardak su, bir peçete, çaya katmak için fazladan bir şeker veya vitrinde duran herhangi bir süs eşyası olabilir. Bu isteklerle kızın yürüyüşü, eğilip kalkması, misafirlere karşı tavırları, yüz ifadeleri, boyu, güzelliği yakından incelenmektedir. Belli bir fikir edinildikten sonra da kız evinden müsaade istenmektedir (KŞ: 1,2,4,8). Daha sonra kız evinde elde edilen intiba aile büyükleri arasında konuşulmakta ve olumlu bir kanaat oluşunca bir bahane ile oğlana kız gösterilmekte ve onun da fikri alınmaktadır. Oğlan da olumlu görüş belirtirse, genellikle tanınıp bilinen bir kimse özel bir aracı olarak kız tarafına durumu anlatmaktadır. Bu durumda kız tarafı, aracı olan kişiden erkek ve ailesi hakkında bilgi almakta ve bu talebi aile içerisinde değerlendirmek için müsaade istemektedir. Kız tarafı bu işin olmasına ihtimal ve imkan vermiyorsa, ilk baştan görüşlerini "gelmesinler" veya "ne siz bunu söylediniz ne de biz bunu duyduk" diyerek kesin bir şekilde belirtmektedir. Fakat gelen teklif olumlu karşılanıyorsa erkek tarafından baba, amca, dayı, enişte gibi yakınlar o beldenin imamıyla birlikte kızı babasından istemeye gitmektedirler. (KŞ: 1,2,5,6). Kız evine vardıktan sonra genellikle kızın abisi tarafından ikramlar getirilmektedir. Bu esnada istemeye gidilen kız odadan çıkmamaktadır. Bazen yalnızca gelen misafirlerin yanına kahve ikramı için uğramaktadır. Hal hatır sorulduktan sonra beldenin imamı söze girerek, ailenin öneminden, dinin evlenmeye vermiş olduğu değerden, Hz. Peygamber'in evlenmeyi teşvik etmesiyle alakalı sözlerinden bahsederek geliş niyetlerini bir kez daha tekrar etmektedir. Belli bir yaşa gelen gençlerin evlendirilmesinde aracı olmak, onların önünü açmak ve evliliklerinde kolaylıklar sağlamak gerektiğini ifade ederek, bu durumun evlenecek gençlerin bundan sonraki hayatlarına olan etkisini anlatmaktadır. Bu sözlerden sonra genellikle imam veya erkeğin babası "Allah'ın emri, Hz. Peygamber'in kavli, İmam Şafii'nin içtihadıyla kızınız … oğlumuz … istiyoruz" diyerek, kızı istemektedir. Buna karşılık cevap olumluysa "Allah yazmışsa bize ne düşer?", "Hayırlıysa olsun.", "Allah utandırmasın." gibi mukabelede bulunulmaktadır. Eğer bu işe olumlu bakılmıyorsa, herhangi bir şey bahane edilerek ret cevabı verilir. Bazen de kız tarafı, damat adayı ve ailesini araştırıp tanıyabilmek, kızları lehine doğru ve mantıklı bir karar verebilmek için biraz zaman istemektedir ve karara vardıkları zaman, bunun kendilerine iletileceğini söylemektedir (KŞ: 1,3). Eğer cevap hemen verilmeyip araştırılmaya geçilmişse genellikle kızın yakınları tarafından erkeğin hali, hareketleri, insanlarla olan ilişkileri, huyu, yaşayışı, kız tarafının aradığı şartlar ve aileye uygunluğu araştırılmaktadır. Bu araştırma genellikle kızın yakınları tarafından erkeğin çalıştığı yerdeki mesai arkadaşlarına, varsa eski komşularına, yakınında bulunan tanıdıklarına ve iki tarafı da yakından tanıyıp bilen ortak dostlara danışılarak yapılmaktadır. Bundan elde edilen sonuca göre de erkek tarafına cevap verilmektedir. Eğer kız tarafında olumlu bir intiba oluşmuşsa söz kesimi ve şerbet içimine geçilmektedir (KŞ: 1,3,8,9).

3.3. Söz Kesimi (Şerbet İçimi)

Erkek tarafı yapılacak bu merasime, yakın akraba ve dostlarını davet etmekte ve hep beraber kız evine gitmektedir. Genellikle büyük bir salonda oturan bu misafirlerin haricinde, evlilik meselelerinden anlayan ve her iki tarafın da durumunu bilip ona göre karar alacak olan birkaç kişi,

kız ve erkeğin babalarıyla beraber ayrı bir odada oturmaktadır. Burada, *kalın*/başlık parası[5], nişan ve düğün tarihi kararlaştırılmaktadır. Ayrıca hazırlanılması istenilen takı ve düğüne kadar yapılması gerekenler hakkında konuşulmaktadır. Genellikle kalın olarak adlandırılan başlık parasıyla, kız tarafına düğün masrafları konusunda yardımcı olmak ve evden ayrılacak olan kızın, ailesine olan iş ve ekonomik katkısının kaybını karşılamak amaçlanmaktadır. Başlık parası, söz kesiminde verildiği gibi, tarafların anlaşmasıyla nişan esnasında veya sonraki aşamalarda da verildiği olmaktadır. Söz kesimi esnasında orada bulunanlar da maddi açıdan iki tarafın sıkıntıya girmemesi için arabuluculuk rolü üstlenmektedir. Bazen büyük tartışmaların çıktığı bu toplantıda büyük ihtilaflar yaşanmakta ve evlilik düşüncesinden vazgeçildiği de olmaktadır. (KŞ: 6). Taraflar arasında herhangi bir sorun ortaya çıkmadığı takdirde, kızın babası, "Allah utandırmasın" demekte ve şerbet içimine geçilmektedir. Salonda bulunan imam Kur'an okurken, şerbetler getirilip, misafirlere dağıtılmaktadır. Şerbetin gelişi esnasında okunan sure ve duaların hayır ve bereket getireceğine ve böylece düğüne kadar olan sürenin sıkıntısız geçeceğine inanılmaktadır. Diğer bölgelerde söz kesimini temsil etmek için gençlere yüzük takılması, ilçede nişan esnasında yapılmakta, söz kesmede böyle bir uygulama görülmemektedir. (KŞ: 3,4).

3.4. Nişan

Bu yörede nişan törenleri evliliğe atılan adımların en önemlisini oluşturmaktadır. Nişan aynı zamanda çiftin evleneceklerini, söz kesmeye nazaran daha kesin ve geniş bir ifade ile ilan etmektedir. Bu tören kız evinde yapılmaktadır. Nişana hazırlık olarak yemekler pişirilmekte ve tatlılar hazırlanmaktadır. Son zamanlarda nişan törenlerinin nadiren de olsa düğün salonlarında yapıldığı da görülmektedir.

Nişan günü, erkek evinde kız için hazırlanmış içinde çorap, havlu, yazma, seccade, patik, etek ve özel eşyaların bulunduğu bohça, oğlanın ailesi veya o çevrede yaşayanlar (eğer bir köyse köy halkının tamamı) tarafından, kız evine teslim edilmektedir. Ayrıca kız tarafı da erkek için bir bohça hazırlamaktadır. Bu bohça ise genellikle düğüne yakın bir zamanda erkek evine gönderilmektedir. Bu bohçalarda erkek ve kızın özel eşyaları olduğu gibi, düğünde giyecekleri elbiseler de bulunmaktadır. Yöresel ağızda bu düğün bohçalarına *hevil* denilmektedir. Yörede buna büyük önem verildiğinden iki taraf da düğün bohçalarını özenle hazırlamaktadır. (KŞ: 1,2,5,7).

Karakoçan ve çevresinde nişan töreninde genellikle kız ile oğlan bir arada bulunmamaktadır. Eğer nişan töreninde dini nikah da kıyılacaksa erkek, kız evinde ayrı bir odaya gelmektedir. Bazen dini nikah, imamın veya yakın akrabalardan birisinin evinde de kıyılmaktadır. Dini nikaha kız götürülmemekte, onun yerine abi, amca, dayı gibi yakın akrabalardan birisi vekalet etmektedir. Erkeğin anne babası, akrabaları ve yakın komşuları nişan töreninin yapıldığı yere gidip, kıza nişan yüzüğünü ve takılarını takarlar. Yörede takılan bu takılar (altın, bilezik, gerdanlık….vb) ve nişan yüzüğü, *dil bağı* diye isimlendirilmektedir. Anneye *ana sütü* adında beşibiryerde istenilmektedir.[6] Ayrıca nişan esnasında kız babasının erkek tarafından talep ettiği mehir verilmektedir. Bundaki amaç nişanın bozulması gibi herhangi bir olumsuz durum sonrasında maddi ve manevi kaybın telafisi düşüncesidir. Zira nişanın bozulması, kız tarafının nişan ve düğün hazırlıkları için yapmış olduğu masrafların boşa gitmesine ve kız hakkında ise çeşitli dedikoduların çıkmasına neden olmaktadır. Öyle ki bazen, nişanın bozulduğundan haberi olmayan başka aileler oğullarına, nişanlısından ayrılan kızı almayı düşündüklerinde, "falanla nişanlıymış fakat nişan bozulmuş" şeklinde bir duyum aldıkları zaman, evlilik niyetlerinden vazgeçtikleri bile olmaktadır. (KŞ: 6,7,8). Bu da kızın ileride aile kurması için evleneceği erkek seçiminde daha az seçici olmasına, belki de kendisi için hiçbir şart koşmamasına neden olabilmektedir. Oğlan evi tarafından nişanın atılması/bozulması durumunda kız tarafı kıza takılan takıları ve verilen hediyeleri oğlan

[5] Günümüzde başlık parası uygulaması, Karakoçan'ın kırsal kesimlerinde, nadir olarak uygulanmaktadır.
[6] Komisyon, Yeni Binyılda Karakoçan, Elazığ, 2002, s.78.

tarafına iade etmemektedir. Fakat nişan kız tarafınca bozulursa bu takı ve hediyeler geri verilmektedir (KŞ: 8).

Nişanlı kalma süresi ailelerin maddi imkanları veya oğlanın askerlik, iş gibi durumları nedeniyle değişmekle birlikte, genellikle bu süre 3-5 ay civarındadır. Bu sürenin uzun tutulması, çevreden gelebilecek olumsuz sözlerden dolayı hoş karşılanmadığından dolayı, mümkün olan en kısa sürede düğünün yapılması istenmektedir. (KŞ: 1,5).

4. Düğün Esnası

Düğün, gençlerin toplumu oluşturan aileye geçişlerine ve onların hayat yolundaki birlikteliğine yönelik ilk adımı teşkil etmektedir. Düğün, çiftler ve aileleri için önemli bir olay olduğundan, hazırlık döneminden başlayarak, kına gecesi, gelin alma, düğün yemeği gibi birbirini takip eden uygulamaları içermektedir.

4.1. Düğün Hazırlığı

Düğün vakti yaklaşmaya başladığı zaman, her iki taraf da yakınlarına davetiyeler yollamaktadır. Bu davetiyeler yazılı bir şekilde olabildiği gibi akide şekerlerinin tül bezlere sarılmasıyla hazırlanan ve *mum* adı verilen davetiyeler şeklinde de olabilmektedir. Bu şekilde hazırlanan davetiyeler genellikle bir çocuk vasıtasıyla yakın dost, akraba ve komşulara dağıtılmaktadır. Davetiyeleri (mumları) dağıtan çocuğa bahşiş vermek de gelenektendir (KŞ: 3,5,6).

Düğün genellikle bir hafta sürmekle birlikte, bazı düğünler cuma günü başlayıp pazar akşamı bitmektedir. Bir hafta süren düğünler pazartesi günü başlamakta ve pazar akşamı son bulmaktadır. Bir hafta süren düğünlerde pazartesi gününden itibaren, erkek evinin önünde yöresel oyunlar oynanmakta ve bu oyunlar cumartesi günü kına gecesine kadar devam etmektedir. Yöre insanı tarafından, düğünler, gurur vesilesi ve onur kaynağı olarak görüldüğü için, düğün sahibi düğünün mükemmelliğini sağlamada gerekli hassasiyeti göstermektedir. Bu arada *torba türü* adı verilen çeyizin kız evinde serilmesi uygulaması vardır. Kız evini ziyaret eden misafirler beraberinde getirmiş oldukları hediyeleri kızın çeyizine bırakmaktadır (KŞ: 1,2,3,6,7).

Bölgede damat kaçırma hadisesiyle birlikte bohça kaçırma uygulaması da görülmektedir. Önceden belirttiğimiz gibi erkek tarafı kız için, kız tarafı da erkek için bohçalar hazırlamaktadır. (KŞ: 4). Kız tarafından gelen bohçanın korunması bir gurur kaynağı kabul edildiğinden, özenle muhafaza edilmektedir. O beldede bulunan gençler de eğlence amacıyla bu zorlu işi başarmaya çalışmaktadırlar. Sağdıçlar tarafından getirilirken veya kına gecesi esnasında bu bohça kaçırıldığında, geri almak için bohçayı kaçırana istediğini vermek gerekmektedir (KŞ: 1,2,6,7).

4.2. Kına Gecesi

Genellikle cumartesi akşamı kız evinde yapılan kına gecesinde, erkek tarafı kınacı olarak kız evine kına, kibrit, kuruyemiş, meşrubat, mendil, kına bezi ve kına duvağı götürmektedir. Kına gecesine, erkek tarafı bayanlarından, eş dost, komşu ve yakın akrabalar iştirak etmektedirler.

İlk olarak misafirler kız evinin sahipleri tarafından içeri alınmakta ve onlara ikramda bulunmaktadırlar. Bu ikramlar genellikle fındık, fıstık, leblebi ve kuru üzüm gibi kuruyemişlerden oluşmaktadır. Ayrıca çay, şerbet, meyve suyu gibi meşrubatlar da ikram edilmekte ve oyun havaları eşliğinde eğlenilmektedir. Kına yakma zamanı gelince içinde yanan mumların bulunduğu tabaklar getirilmektedir. Kına gezdirilirken orada bulunanların tabağa para atmaları adettendir. Bu arada türkü ve maniler söylenmektedir. Yörede söylenen bu türküler şunlardır:

"Kınayı getir aney
Parmağın batır aney
Bu gece misafirem
Koynunda yatır aney

Tarlada var çeperler
Çepere su seperler
Irak yoldan geleni
Terli terli öperler

Sivik ucu kuş duni
Oldum yarin düşkini
Baş açık yalın ayak
Yola düştüm kış güni"

Yörede kına gecelerinde okunan bir başka türkü ise şöyledir:

"Gelin ağlar yaşın yaşın
Getmem diye salar başın
Şimdi gelir bey gardaşın
Ağlama gelin ağlama
El oğludur bel ağlama

Gelinin giydiği atlas
Atlasa iğneler batmaz
Gelin güveyisiz yatmaz
Geline tel duvağ olsun
Hemen güveği sağ olsun

Gelin oturur tahtında
Bülbüller öter vahtında
Kızlar gelinlik bahtında
Beri gel gelin beri gel
Saçların yerde sürü gel

Gelinin giydiği yeşil
Duvağın başından aşır
Serhoşum dilim dolaşır
Ağlama gelin ağlama
Yeter yüreğim dağlama

Sofrada koydum kaşığı
Atladım geçtim eşiği
Babamdır gözüm ışığı
Şen olsun şen babam evi
Benzer olma yaban evi"

Bu mani ve türküler okunurken kız ağlatılmaktadır. Ağlamayan kız, çevre tarafından "evlenmeye ne kadar meraklıymış" denilerek ayıplanmaktadır. Daha sonra kına yakmaya

geçilmektedir. Kına yakılacak yerin ortasına bakır bir leğen ters çevrilerek konulur ve hazırlanan yere gelin adayı üç defa oturtulup kaldırılmaktadır. Daha sonra gelinin eline, hazırlanan kına konulmaktadır. Fakat konulan kına, kız kardeş tarafından, gelinin kendisine bahşiş istemesi için silinmekte ve avucu kapatılmaktadır. Kız kardeş kendisine bahşiş aldıktan sonra gelinin ve orada bulunan misafirlerin ellerine kına yakılmaktadır. Kına gecesindeki eğlenceler bittikten sonra sıra takı törenine gelir. Genellikle erkek tarafının yakın akrabalardan birisi kürsü veya herkesin görebileceği bir yere çıkarak misafirlerin getirmiş olduğu hediyeleri yüksek sesle söyleyerek kıza takmaktadır. Takı merasiminden sonra kına gecesi sona ermektedir (KŞ: 6).

Yöredeki bazı düğünlerde erkek içinde ayrı bir kına gecesi yapılmaktadır. Bu gecede erkeğin serçe parmağına kına yakılmaktadır. Kız evinde olduğu gibi erkek evinde de kına gecelerinde eğlence yapılmaktadır. Ayrı bir kına gecesinin düzenlenmesinin temel sebebi, erkeğe de takı takılmasını sağlamaktır (KŞ: 6,7).

Kına gecesinde görülen ilginç bir hadise de damadın veya kardeşinin, arkadaşları tarafından kaçırılarak balkondan sarkıtılmasıdır. Damat balkondan sarkıtıldıktan sonra erkek tarafından birilerine haber verilmekte, o an için bulunması zor olan keçi veya mevsimi olmayan bir kasa meyve gibi şeyler istenilmektedir. Damadın arkadaşları, evin önüne gelen erkek tarafından amca veya babanın para teklif etmesinden sonra ikna olmakta ve damadı serbest bırakmaktadırlar (KŞ: 1,2,7)

Eğer nişan esnasında dini nikah kıyılmamışsa kına gecesinden sonra kıyılmaktadır. Dini nikah kıyılırken orada bulunanlarının elini bağlamaması gerekmektedir. Çünkü nikah esnasında elin bağlanmasıyla oğlanın bağlanacağına inanılmaktadır[7]. Bu sebepten dolayı dini nikahın kıyılacağı yere *ehil kimse* olarak ifade edilen tecrübeli kişiler çağrılmaktadır (KŞ: 2). Eğer imam, evlenecek erkeğin dini bilgisinden şüphe ediyorsa, ona imanın ve İslam'ın şartlarını sormaktadır. Bu durumun temel sebebi dinen belli bir takım bilgileri (elli iki farz, Fatiha suresi, İslam'ın ve imanın şartları gibi) bilmeyen kişinin evliliğinin dinen uygun olamayacağı, kıyılan nikahın ise geçersiz olacağına dair inanıştandır (KŞ: 1,3,4).

4.3. Gelinin Getirilmesi

İlçe genelinde gelin alma pazar günü gerçekleşmektedir. Oğlan tarafı, kız evine kalabalık bir grup halinde otomobillerle gitmekte ve bir süre kız evinin önünde halay çekmektedirler. Yörede damat, gelini almak için kız evine götürülmemektedir. Gelin almaya gidildiği esnada damat yakın arkadaşlarıyla berbere götürülmekte ve tıraş ettirilmektedir (KŞ: 1,2,5). Bu esnada kız evinden gelinin çeyizleri araca yüklenmektedir. Çeyizlerin yüklenmesi esnasında, genellikle gelinin kız kardeşi çeyiz sandığının üzerine oturmakta ve "bu sandık çok ağırmış, biraz hafiflemesi lazım" diyerek, erkek tarafından bahşiş istemektedir. (KŞ: 2,6). Geline, evden çıkmadan önce abisi veya babası tarafından kırmızı düğün kuşağı bağlanılarak üç düğüm atılmakta, damadın amcası da bu kuşağı bağlayana bahşiş vermektedir. Gelini götürecek erkek tarafına, o yörenin kızını götürmelerinden dolayı iğne batırılmakta ve bulaşık yıkattırılıp yerler temizlettirilmektedir. Aksi takdirde kız tarafı, gelini vermeyeceklerini söylemektedirler. Gerekli işlemler tamamlandıktan sonra öğlen vakti kız, evden alınarak -erkek evine götürülmek üzere- damadın babası tarafından arabaya bindirilmektedir (KŞ: 2,3,6,7).

Damat berberden çıktıktan sonra bir mekanda veya gelin konvoyunun geçeceği yol güzergahında beklemekte ve gelin arabası geldiğinde, araca binmektedir. Eskiden *at koşturma* denilen adette gelin farklı bir köyden veya aynı köyden alınmışsa, bir süre köyde gezdirilmekte,

[7] Rıfat Araz, Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Ankara 1995, s. 112.

ayrıca yarışlar düzenlenerek kız tarafından buraya ilk gelen atlıya büyük hediyeler verilmekteydi. Günümüzde ise eskisi kadar olmasa da bu uygulama varlığını devam ettirmektedir (KŞ: 1,2,4,8,9).

Gelin, erkek evine geldiği zaman davul ve zurnalar çalınmakta ve evlenen çiftin bereketli bir ömür sürmesi için, içerisinde para olan zarflar orada bulunanlara dağıtılmaktadır. Gelin ve damat arabadan inmeden önce, gelinin kucağına, genellikle bir erkek çocuğu verilmektedir. Bu uygulama ilk çocuklarının erkek olması niyeti ile yapılmaktadır (KŞ: 3). Gelin evin giriş kapısına yaklaştığında tatlı dilli olsun diye üzerine şeker atılmakta, ayrıca ağzına bal sürülmektedir. Evin kapısının eşiğine, kız evinden alınan tahta kaşık veya çay bardağı konularak, gelinin ayakkabısıyla bu bardağı bir defada kırması istenmektedir. Eğer gelin bu bardağı bir defada kırarsa, ev işlerinde becerikli ve maharetli olacağına, damada sözünü geçireceğine, ölünceye kadar evinde kalacağına ve evde bir uğursuzluk varsa kalkacağına inanılmaktadır. Ayrıca kız evinden alınan bir çivi de yeni evine bağlı olsun diye kapının eşiğine çakılmaktadır. Diğer taraftan, gelinin eve girişi esnasında, bundan sonraki hayatında dini emirlerden asla ayrılmaması temennisi için, başının üzerinde Kuran tutulmaktadır. Eşiğe bir koyun postu serilmekte ve gelinin yumuşak huylu olması için ayağı ile bastırılmaktadır. Böylece gelin, yakın akraba, eş, dost, komşu ve misafirlerin eşliğinde eve girmektedir. Bu sırada genellikle damadın annesi evin önünde bekleyen çocuklar için balkon veya çatıdan, *saçı* adı verilen bozuk para ve şeker atmaktadır (KŞ: 5,6,7).

Gelin yeni evine girmesinden sonra, türküler eşliğinde bir süre oynatılmaktadır. Bu şekilde yeni evinde hep keyifli ve mutlu bir hayat yaşaması temenni edilmektedir. Yeni evine girerken nasılsa o şekilde bir ömür süreceği düşünülmektedir. Gelin daha sonra damatla yan yana oturmakta ve tebrikleri kabul etmektedir. Bu esnada daha önceden takı takmamış olanlar varsa, takı ve hediyelerini teslim etmekte ve hatıra fotoğrafı çektirmektedir. Bundan sonra damat yakın arkadaşlarıyla beraber, bir akrabasının evine gitmekte ve akşam ezanına kadar eve dönmemektedir. Kızın eve girmesinden sonra evin dışında bekleyen tanıdıklar bir süre yöresel oyunları oynamakta, daha sonra mevlit okunmakta ve düğün yemeği yenilmektedir (KŞ: 1,2,3,4,5,7).

4.4. Gerdek

Akşam ezanı okunup namazlar kılındıktan sonra genellikle damadın yengesi, ablası veya eniştesi olan sağdıçlar[8] herkesi dışarı çıkarıp damada eve gelmesi için haber göndermektedirler. Damat eve geldikten sonra abdest almakta ve sağdıçların yumrukları eşliğinde gelinin bulunduğu odaya girmektedir. Damat ilk olarak iki rekat namaz kılıp Allah'tan, kendisi ve eşine hayırlı bir ömür, sağlık, bereket, afiyet ve hayırlı çocuklar isteyerek duada bulunmaktadır. Damat gelinin seccadesinde, gelin ise damadın seccadesinde namazlarını kılmaktadırlar. Bundan sonra damat gelinin yanına oturarak *yüz görümlülüğü* denilen altınları takarak duvağını açmaktadır. Geline bağlanan kuşağın çıkarılması, gerdek gecesinde olduğu gibi, sağdıçlar tarafından damada haber verilmeden önce de olabilmektedir. Güvey, gerdekten sonra odada bulunan çarşafı, anne-babasına teslim etmeleri için, herhangi bir durumda yardımcı olmak amacıyla evde bekleyen sağdıçlara vermektedir (KŞ: 1,2,6).

5. Düğün Sonrası

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Karakoçan'da da düğün sonrası el öpme adeti bulunmaktadır.[9] Sabah kalkılıp kahvaltı yapıldıktan sonra erkek tarafı eve gelmektedir. Damat burada anne ve babanın elini öpmektedir. Gelen misafirlerin karşılanıp ağırlanması için de iki gün boyunca kesinlikle evden dışarı çıkmamaktadır. Düğünden bir hafta sonra ise gelin ve damat kız

[8] Erkek ve kızın ayrı ayrı sağdıçları bulunmaktadır. Erkeğin sağdıçları genellikle kendi yaşıtı olan evli erkeklerden seçilir. Sağdıçlar damadın yakın arkadaşlarından seçilmekle beraber, amcaoğlu, dayıoğlu, teyzeoğlu gibi yakın akrabalardan da seçilebilir. Kız tarafının sağdıcı ise çoğunlukla erkeğin sağdıcının eşi veya kız kardeşi olur.

[9] Sami Kılıç, Türk Halk İnanışlarında Yiyecek ve İçecekler, Elazığ 2012, s. 49.

evine gitmekte ve kız evinin büyüklerinin eli öpülmektedir. Bu olay yörede *el öpme* olarak adlandırılmaktadır. Gelin ve damat, kız evinin uzaklığına göre birkaç gün ile bir hafta arası bir süre zarfında kız evinde misafir olarak kalmaktadırlar. Bazen erkek bir gün sonra evine geri dönmekte ve gelini ailesinin yanından bir hafta sonra almaktadır (KŞ: 5,6).

Düğünden bir müddet sonra evli çiftte bulunan bohçalardaki seccade, gömlek, lif, çorap, havlu gibi malzemeler genellikle düğün zamanı takı takanlara ve yakın arkadaşlardan bekar olanlara dağıtılmaktadır (KŞ: 3,4,7).

Eğer gelin, damadın babası ve abileriyle beraber yaşıyorsa veya onların evine misafirliğe gidilmişse, onlarla beraber yemek yemeyip kayınvalidesiyle beraber mutfak veya diğer başka bir odada yemek yemekte ve onların yanında asla konuşmamaktadır. Bunun aksi bir davranış büyük bir saygısızlık olarak kabul edilmektedir.[10] Hatta evde bu erkeklerin yanında çocuğunu bile sevmesine iyi gözle bakılmamaktadır (KŞ: 3,8,9).

6. Evlilik ile İlgili Uygulamaların Değerlendirmesi

En önemli geçiş dönemlerinden birisi olan evlilik, gerek ailenin kurulması konusunda gerekse neslin devamı noktasında çeşitli kutsal metinlerde, mitlerde, destanlarda, efsanelerde ve edebiyatta büyük bir yer tutmuştur. Peygamber kıssalarında, ilkçağ mitlerinde, birçok uygarlıkların efsane ve hikayelerinde evlilikle ilgili bilgiler yer aldığı gibi, eski Türklere ait destanlarda da evlilikle ilgili anlatımlar yer almaktadır. Diğer taraftan, çeşitli dönemlere ait birçok edebi kaynaklarda, evliliğe engel olan hadiseler hüzünlü bir şekilde anlatılmış, onların birbirlerine kavuşamamaları, tabiatüstü güçlerin ve aşkın varlıkların tezahürü ile ilişkilendirilmiştir.

Eski Türklerde aile kutsaldır ve bu kutsallığın başlangıcını evlilik oluşturmaktadır. Türk destanlarındaki kadınla ilgili anlatımlardan hareketle Türklerde aileye kutsallığın kadından dolayı verildiğini söylemek mümkündür. Zira destanlarda bazı hakanların kadınlarının gökten Tanrı'nın hediyesi olarak gönderilmesi anlatılmaktadır. Eski Türk inanışlarında kadın, *evi aydınlatan ışık, yanan ocağın neşesi, evin orta direği, erkeğin can yoldaşı, bereket kaynağı, Türklüğün devamını sağlayan anne* olarak görülmüş, genel olarak evlatlar arasında ayrım yapılmadığı gibi, bazı durumlarda kız çocuğu üstün tutulmuştur.[11] Ayrıca eski dönemlerden itibaren kadın Türklerde, güzellik, saygınlık, üstünlük, hüküm sahibi olma gibi anlamları barındıran isimlerle anılmış ve *hanım, sultanım, görklüm, han kızı* gibi tabirlerle nitelendirilmiştir.[12]

Eski Türklerde evlilikte denklik önemli bir husustur. Hatta evlenecek kişilerin denk olması Cengiz Han'ın *ulu yasa*'sında bile yer almıştır.[13] Ayrıca Manas Destanı'nda Çakıp-bay Han'ın, oğlu Manas'a denk bir eş bulabilmek için yolculuğa çıktığı anlatılmaktadır.[14] Bu durum diğer bölgelerde olduğu gibi Karakoçan civarındaki kız arama veya kız bakma uygulamasıyla paralellik arz etmektedir.

Eski Türk toplumlarında evlenme uygulamalarının başlangıcında dünürcü gitme ve düğün öncesi nişan merasimi yapılırdı. Evlenme isteğinde bulunulan kız, elçi gönderilerek istenilirdi. Kaynaklarda bu elçilere *arkuçı*[15] ve *savçı*[16] isimlerinin verildiği anlaşılmaktadır. Kız istemeye

[10] Kılıç, a.g.e., s. 49.
[11] Numan Durak Aksoy, "Eski Türk Toplumunda Kadının Sosyal Statüsü", Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 2010, S. 185, s. 154-155, 158-159.
[12] Ayrıntılı bilgi için bkz., Serkan Şen, "Dede Korkut Kitabı'nda Kadına Yönelik Hitaplar", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 3/2, Spring 2008, www.turkishstudies.net, DOI Number : http://dx.doi.org/10.7827/Turkish Studies.314, p. 627-641.
[13] Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul 1989, s. 256.
[14] Wilhelm Radloff, Manas Destanı, haz., Emine Gürsoy-Naskali, Ankara 1995, s. 71, 73.
[15] Kâşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-it Türk, C. I, Çev., Besim Atalay, Ankara 2013, s. 141.

gönderilen elçiler sıradan kişilerden seçilmez, saygın ve herkes tarafından önemsenen bilgin şahsiyetlerden olmasına özen gösterilirdi. Dede Korkut, Deli Karçar'dan kız kardeşini, "Karşı yatan kara dağım aşmaya gelmişim, Akıntılı güzel suyunu geçmeğe gelmişim, Geniş eteğine, dar koltuğuna sığınmaya gelmişim, Tanrı'nın buyruğu ile Peygamberin kavli ile aydan arı, güneşten güzel kız kardeşin Banu Çiçeği, Bamsı Beyreğe istemeğe gelmişim"[17] sözleriyle Bamsı Beyrek'e istemiştir. Yukarıda geçen "Tanrı'nın buyruğu ile Peygamberin kavli" ile ifadeleri, bu eserin yazıldığı an ile günümüz arasında kız isteme şeklinin aslında hiç değişmediğini göstermektedir.[18] Benzer durum Oğuz Kağan Destanı'nda da kendisini gösterir. Kara Han kardeşlerine, Oğuz Kağan'ın evliliği için elçi göndermiştir.[19] Elçi göndererek evlenme, Manas Destanı'nda da yer almaktadır.[20] Nitekim Manas, babasını elçi olarak göndererek Kanıkey'i istetmiş ve onunla evlenmiştir. Manas destanında geçen elçi göndererek evlenme biçimine *Ak Nikah* denilmiştir.[21]

Eski Türk toplumlarında, istenilen kızın evliliğe rızasının olması halinde, genellikle kendisine ait bir yüzük, mendil veya kullanmış olduğu bir başka nesne erkeğe verilirdi. Günümüzde evlenen gençlere takılan nişan yüzüklerinin temelinde yukarıda bulunan geleneksel uygulama yer almaktadır.[22] Kendisine ait bir nesneyi başkasına vermek, o kimsenin değerini ve ona olan bağlılığı gösterir. İşte evlenme isteğini ileten erkeğe bu nesnelerin verilmesi, erkeğin evlilik isteğinin kız tarafından kabul gördüğünü, kızın gözünde erkeğin değeri olduğunu ve ona bağlılığının bulunduğunu ifade etmektedir.

Tarih boyunca birçok Türk boyunda evlilik maksadı ile kız kaçırmanın olduğu bilinmektedir. Eski Türklerde bilhassa Altay ve Yakut Türklerinde kız kaçırma yoluyla evlilik meşru bir evliliktir. Altay Türklerinde kız kaçırma hadisesi evlilik uygulamalarının vazgeçilmez bir aşaması haline gelmiştir.[23] Karakoçan ve çevresinde, kız kaçırma şekliyle meydana gelen evliliklerde dava temizleme sürecinde evlenme isteğinde bulunan kız ve erkek kesinlikle aynı odada kalmamaktadır. Bunun temel sebebinin ise bölge insanının ameli mezhebinin, Şafii mezhebi olmasıdır. Şafii mezhebinde nikahın geçerli olması, bayanın erkek velisinin onay vermesine bağlıdır. Başka bir ifade ile Şafii mezhebinde evlenme şartlarını taşıyan bir bayan, kendi kararı ile evlenemez ve bu şekilde kıyılan nikah geçersizdir.[24] Dolayısıyla dava temizleme işleminin gerçekleşmesi ile kızın velisinin onayı alınmış ve böylece nikah kıymaya engel olan durum ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Karakoçan'da başlık parası için kullanılan kalın sözcüğü, eski dönemlerde Türkler arasında da aynı anlamda kullanılmıştır. Özellikle Oğuzlarda başlık parası ve kalın verme geleneğinin oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Eski Türklerde, erkeğin göndermiş olduğu dünürlerin veya elçilerin teklifi kabul edildikten sonra, kalın veya başlık parası belirlenirdi. Bu durum Dede Korkut hikayelerinde de karşımıza çıkmaktadır. Hikayede yer alan ifadelerde Dede Korkut, Deli Karçar'dan Bamsı Beyrek'e, Banu Çiçek'i istemiştir. Bu teklifi Dede Korkut'un elçiliğinden dolayı

[16] Kâşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-it Türk, C. III, Çev., Besim Atalay, Ankara 2013, s. 154.
[17] Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı, Ankara 1964, s. 31; Orhan Şaik Gökyay, Dede Korkut Hikayeleri, İstanbul 1976, s.60.
[18] Sinan Gönen, "Dede Korkut Hikayeleri'nden Günümüze Yansıyan Evlilik Adetleri", Milli Folklor, Ankara 2006, S. 69, s. 67.
[19] A. Zeki Velidi Togan, Oğuz Destanı, İstanbul 1992, s. 18.
[20] Radloff, a.g.e., s. 72-73.
[21] Hamdi Güleç, "On The Marriage Rituals Of Transition Period Traditions In Çan District, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Sabahattin Küçük Armağanı), Volume 7/3, Summer 2012, www.turkishstudies.net, DOI Number : http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3449, p. 1261.
[22] Abdulkadir İnan, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara 2000, s. 166.
[23] İnan, a.g.e., s.166.
[24] Muhammed b. Ahmed eş-Şirbini, Muğni'l-Muhtac, C. IV, y.y., 1994, s. 243-244.

zorla da olsa kabul eden Deli Karçar Dede Korkut'a, "Bin buğra getirin kim maya görmemiş ola, bin dahi aygır getirin kim hiç kısrağa aşmamış ola, bin dahi koyun görmemiş koç getirin, bin de kuyruksuz kulaksız köpek getirin, binde pire getirin bana" diyerek abartılı da olsa başlık parasına benzeyen maddi bir talepte bulunmuştur.[25]

Karakoçan'da düğün davetiyesi olarak mum adı verilen şekerler verilmektedir. Yöreyle kültürel açıdan oldukça sıkı bir bağa sahip olan Bingöl'de ise benzer uygulama nişan merasimi esnasında yapılmaktadır. Burada dağıtılan davetiye maksatlı şekerlere ise momi adı verilmektedir.[26] Düğün davetiyesi olarak şekerleme verilmesi hem İslam geleneğinde hem de Türk kültüründe bulunan simgesel bir anlatım tarzıdır. Bu şekilde verilen bir davetiyeyle "siz gönül hoşnutluğusunuz, huzur kaynağısınız, bizim bu mutlu günümüzde ağız tadıyla gelin, bizim mutluluğumuza ortak olun" denilmektedir.

Eski Türk kültüründe yemek ve ziyafet düzenlemek sosyal hayatın ayrılmaz bir parçasıydı. Toplumu ilgilendiren meselelerde ve insanın geçiş dönemleriyle alakalı merasimlerde yemekler yapılırdı. Düğünlerde de bir takım kurallara göre sofralar kurulur, özel olarak yapılan yemekler bütün oymak, boy veya köy halkı tarafından birlikte yenilirdi. Düğün merasimi için yapılan ziyafete katılmak, evlenecek gençlerin sevinçlerinin paylaşılması olarak kabul edilmekteydi.[27] İslam'da Müslümanların düğünlerini merasimle yapmalarını, evlilik akdini bu merasimle ilan etmelerini, aile, eş, dost, yakın akraba, fakir, yetim, yoksul ve açlara yemek yedirmelerini tavsiye etmiştir. Nitekim Hz. Peygamber'in "Bir koyun keserek de olsa, düğün yemeği ver" şeklinde bir hadisi bulunmaktadır.[28] Yörede nişan ve düğün esnasında davetlilere yemek ikram edilmesinde, eski Türk inanışları ve Hz. Peygamber'in tavsiyelerinin etkili olduğu açıkça görülmektedir.

Kına gecesinde evlenecek kızın avuç içine ve parmaklarının ilk boğumuna kına yakılması hadisesi, Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Karakoçan ve çevresinde de görülen bir husustur. Kına, Türk inançlarında seçilmiş ve adak edilmiş olanı gösterir. Bu inanca göre üzerinde kına yakılmış olan canlı-cansız bütün varlıkların kutsallığı bulunmaktadır. Sahip oldukları bu kutsallıktan dolayı onlara dokunulmaz, saygısızlıkta bulunulmaz. Bunun aksine bir durumun uğursuzluk, sıkıntı ve felaket getireceği inancı bulunmaktadır.[29] Kınayla ilgili olarak gerçekleştirilen işlemlerin, eski Türk inanışlarında yer alan *ıduk inancı*[30] ile yakın irtibatının bulunduğu anlaşılmaktadır. Yöredeki kına gecelerinde içinde yanan mumların bulunduğu tabakların getirilip bunlarla oynanılması Türk mitolojisindeki ışık motifiyle bağlantılı olabilir. Eski Türk inanışlarında ışık Tanrı'nın sembolüdür. Bu inanıştan dolayı tarihte kurulan Türk devletleri güneşin doğudan doğması nedeniyle toprakların doğu bölgelerini merkez haline getirmişlerdir. Türk mitolojisinde ışık Tanrı'nın nurudur ve *kut dağı* denilen dağ da bu ışığın indiği yerdir. Işığın Türk mitolojisinde önemli bir yerinin bulunmasının, düğün adetlerine bu şekilde yansıması olarak görülebilir.[31]

Yörede kız tarafının, erkek tarafı ile konuşup üzerinde anlaştığı çeyiz, gelin ile beraber getirilir. Eski Türk toplumlarında da gelin, güveyin yanına gelirken, *koşantı* ve *yüfüş* olarak adlandırılan bir miktar malla gelirdi.[32] Nitekim Divan'ı Lügatit't-Türk'te geçen *yüfüşlüğ kelin*

[25] Ergin, a.g.e., s. 31; Gökyay, a.g.e., s. 61.
[26] Kılıç, a.g.e., s. 43.
[27] Mehmet Eröz, "Türk Yemek Adetleri", Töre Dergisi, Ankara 1973, S. 24, s. 6.
[28] Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid İbn Mace, es-Sünen, "Nikah", 24.
[29] Yaşar Kalafat, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri, Ankara 1995, s. 91.
[30] Abdulkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler, C.I, Ankara 1998, s. 617-618.
[31] Tuncer Gülensoy, "Türk Mitolojisinden Kaynaklanan Bir Halk Oyunu Ve Türküsü Çayda Çıra", Milli Kültür Dergisi, Ankara 1984, S. 44, s.41,43.
[32] Mahmut Tezcan, Ülkemizde Başlık Parası Uygulaması, Ankara 1977, s. 248; Kâşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-it Türk, C. III, s. 11.

küthegü yafaş bulur[33] ifadeleri gelinin yeni evine gelirken belli bir malla geldiğini göstermektedir.[34] Ayrıca kaynaklarda *sep* adı verilen ve gelinin malı olan çeyizden bahsedilmektedir.[35] Arapça *cihaz* kelimesinden gelen çeyiz sözcüğü kızın kuracağı yuvayla alakalı biriktirilen her türlü mal, eşya ve maddi değer için kullanılır. İslam'da kıza, anne-baba, koca tarafından çeyiz hazırlanması, onun evlenmeyle alakalı en temel haklarından birisidir.[36]

Eski Türk toplumlarında, özellikle gelin ve damat tarafından olmak üzere düğünlerde giyilen kıyafetler günün anlam ve öneminden ve Orta Asya inançlarından dolayı sıradan günlerde giyilen kılık kıyafetlerden farklılık arz etmekteydi. Bu kıyafetlerde kırmızının ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Türklerde gelin ve damadın düğün sırasında giymiş oldukları kırmızı renkteki elbiseler mutluluk, mürüvvet ve murat anlamlarına gelmekteydi.[37] Vambery'nin söylediğine göre, Türkistan'da kadınlar özellikle düğün zamanlarında kırmızı renkli elbiseler giymekteydiler. Uzun kırmızı gömleklerinin üzerine şal sarmakta ve uçlarını sarkıtmakta, ayrıca bu elbiselerle uyumlu sarı ve kırmızı renkte çizmeler giymekteydiler.[38] Kırmızı rengin kan rengi olması nedeniyle, kızlar için namus ve iffeti, erkekler için ise cesaret ve gözü pekliliği temsil ettiği de söylenilebilir. Gelinliğin sembolü ve en dikkat çekici parçası olan *al duvak* güveyi ifade etmekteydi. Çünkü Dede Korkut hikâyelerinde Banu Çiçek, nişanlısı Bamsı Beyrek kaybolunca "al duvağımın iyesi (sahibi)" diye gözyaşı dökmüştür.[39] Karakoçan ve çevresinde kına gecesinde giyilen kırmızı renkte elbise, düğün günü takılan al duvak ve kırmızı kuşak, eski Türk inanışlarının yansımalarını sunmaktadır.

Geleneksel Türk inançlarında evlilik, erkek açısından *kız almak*, kız açısından ise *erkeğe varmak* şeklinde düşünülmüştür.[40] Nitekim Kutadgu Bilig'de, *Oğulka kisi al, kızığ erke ber*[41] ifadeleri geçmektedir.[42] Kültürümüzde de gelin alma, kızın bir göçü gibi görülmüştür.[43] Anadolu'nun birçok yöresinde bu inanış gelin getirme esnasında kendisini gösterir. Gelinin götürülmesi esnasında erkek tarafına çeşitli eziyetler vermek başta Kazaklar olmak üzere birçok Türk boyunda görülen ortak bir özelliktir. Erkek tarafına yapılan bu eziyetler gelin olan kızdan ayrılmanın bir üzüntüsünü ifade etmektedir. Kına gecesi ve sonrasında gelinin ve kız tarafının türküler eşliğinde ağlamasının mantığında da bu ayrılış vardır. Damat, her ne kadar evlilik kararıyla birlikte sosyal statü açısından bağımsız bir birey ve aile reisi olma hakkını kazandıysa da arkadaşlarıyla birlikte evlilik süreci esnasında kendisine yapılan tüm eziyetlere dayanmalı ve kız tarafının çeyizi gibi kendisine emanet edilen tüm eşyaları muhafaza etmelidir. Bu şekilde elde ettiği toplumsal statüyü herkese onaylatmalıdır.[44]

At yarışları Orta Asya düğünlerinin vazgeçilmez uygulaması olmuştur. Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi Karakoçan'da da uygulanan at yarışları ve gelinin yeni evine atla getirilmesi, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan kültürel değerlerin bir göstergesidir. Gelinin de

[33] "Armağanlı gelin, güveyiyi yumuşak huylu bulur."
[34] Kâşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-it Türk, C. III, s. 12.
[35] Kâşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-it Türk, C. I, s. 319.
[36] Hamdi Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, Bursa, 1995, s. 340.
[37] Bahaddin Ögel, İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihine Giriş, C. IV, Ankara 1978, s.409.
[38] Arminius Vambery, Bir Sahte Dervişin Orta Asya Gezisi, haz., N. Ahmet Özalp, İstanbul 1993, s. 56.
[39] Ergin, a.g.e., s. 33; Gökyay, a.g.e., s. 68.
[40] Adem Aydemir, "Türk Dünyasında Bazı Düğün Terimleri ve 'Al Duvak' Geleneği Üzerine", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Mustafa Argunşah Armağanı), Volume 8/9, Summer 2013, www.turkishstudies.net, DOI Number : http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3715, p. 634.
[41] "Oğula kız al, kızı ere ver."
[42] Yusuf Has Hacip, Kutadgu Bilig, C. I, haz., Reşit Rahmeti Arat, İstanbul 1947, s. 453.
[43] Sibel Turhan Tuna, "Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği", Bilig, Ankara 2006, S. 38, s. 154.
[44] Gökalp, a.g.e., s. 269.

bizzat katıldığı *kol börü* (yeşil kurt) adındaki atlı oyunlar günümüzde Orta Asya'da halen devam etmektedir.[45]

Karakoçan'da görülen, geline eve girerken çay bardağı veya tahta kaşık kırdırılması, ayağının altına koyun postu konulması, kucağına erkek çocuk verilmesi, diline bal sürülmesi, kapı eşiğine çivi çakılması ve saçı geleneği Türk boylarının tamamında görülmektedir.[46] Bu işlemler, eski Türk inanışlarına ait dinsel-sihirsel uygulamalara dayanmaktadır. Ziya Gökalp, eski Türk dini ve İslamiyet'ten önce Türk aile yapısını anlattığı Türk Medeniyeti Tarihi adlı eserinde[47] bütün bu hadiselerin kapı eşiğinde meydana gelmesini, kapı eşiğine kutsallık atfedilmesi ve kapı eşiğinin insan hayatındaki yeni bir dönemi simgelemesi olarak ifade etmiştir.[48] Ayrıca bu uygulamaların kapı eşiğinde yapılması, eşiğin kutsalla-kutsal olmayanı ayıran sınır olmasındandır. Zira Türklerde aile kutsaldır ve bu kutsalın yaşadığı evin eşiği, kutsal olan evin dışını belirleyen sınırdır. Diğer taraftan, eski Türk dininde evi koruyan iyelerin eşikte bulunduklarına inanılmaktadır. Eşikte yapılan uygulamalar ev iyelerine sunulan kansız kurban niteliğindedir. Bu kansız kurbana eski Türkler saçı ismini vermişlerdir.[49] Gelinin eve girişi esnasında yapılan saçı, o dönemin en önemli ürününden oluşmuştur. Saçı, avcılık döneminde avın kanı, yağı ve etinden, hayvancılıkla uğraşıldığı dönemde süt, kımız ve hayvanların yağından, çiftçilik döneminde darı, buğday ve çeşitli meyvelerden oluşmuştur. Karakoçan'daki evlilik adetlerinde görülen saçı uygulamasının, gelinin eşikten girdiği esnada yapılması, eşiğin kutsal olarak kabul edilmesi ve buna bağlı olarak yapılan sunumlardan olduğu açıkça görülmektedir.

Karakoçan'da, gelin eşikten eve girerken başının üzerinde Kuran-ı Kerim tutulması, gelinin dindar olması amacıyla yapılan uygulamadır. Bu uygulamanın eşikte yapılması geleneksel Türk dini ile İslami motifin birlikte ahenk içerisinde varlığını devam ettirdiğine en güzel örnektir.

Saçının, Hz. Peygamber tarafından eğlence maksadıyla uygulanmış olması, saçıya dini bir renk kazandırmıştır. Hz. Peygamber, sahabeden birisinin nikahında bulunmuş, dua, temenni ve tebrikten sonra bir kap içerisinde bulunan şeker, hurma ve meyveleri orada bulunanların üzerine saçarak kapışılmasını istemiştir.[50]

Sağdıç'ın kelime manası dost demektir.[51] Oğuzlardan günümüze kadar, evlilikle alakalı uygulama ve törenlerde "güveye arkadaşlık eden kimse" manasında kullanılagelmiştir. Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Karakoçan'da da sağdıç kelimesi eski Türk toplumlarında kullanılan arkadaş ve dost manasını genişleterek, "gelin ve damada düğün sırasında yardımcı olan ve ihtiyaçlarını gideren kimse" anlamında kullanılmıştır.

Gerdekten önce gelinin damadın seccadesinde, damadın ise gelinin seccadesinde namazlarını kılmaları yeni evlenen çiftin müşterek bir hayatı paylaşacaklarını simgelemektedir. Bu uygulama, evlilikle birlikte sahip olunan eşyaların sadece bir kişiye ait olmayıp gelin ve damadın ortak malı olduğunu sembolize eder. Ayrıca beraber geçirilen ömür süresince kederde, sevinçte, hastalıkta ve sağlıkta beraber olmayı acıyı ve mutluluğu paylaşmayı ifade etmektedir.

[45] Vambery, a.g.e., s. 57.
[46] Kılıç, a.g.e., s. 48.
[47] Hamza Altın, "Ziya Gökalp'in Eğitim Tarihimiz Açısından Önemi", History Studies, Ankara 2010, Volume 2/2, s. 494-495.
[48] Gökalp, a.g.e., s. 255.
[49] Esma Şimşek, "Ölümsüzlük İlacı Elma", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 3/5, Fall 2008, www.turkishstudies.net, DOI Number : http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.419, p. 193-194.
[50] Nebi Bozkurt, Hadiste Folklor Eğlence, İstanbul 1997, s. 66.
[51] Kâşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-it Türk, C. I, s. 455.

Düğünden sonra bohçalardaki elbiselerin dağıtılması eski Türk toplumlarındaki uygulamalara dayanmaktadır. Divan'ı Lügati't-Türk'te geçen *kedhüt* kelimesi "gelin ve damadın hısımlarına armağan olarak giydirdikleri elbise" manasına gelmektedir.[52] Bu ifadelerden yörede evlilik adetleriyle ilgili olarak uygulanan bu adetin yüzyıllar boyunca değişmeden varlığını devam ettirdiğini görmekteyiz.

SONUÇ

Anadolu'nun genelinde olduğu gibi Karakoçan ve çevresinde de evlilik, birbirini takip eden bir takım inanışlar ve uygulamalar çerçevesinde gerçekleşmektedir. İlçe insanının birçoğunun yurt dışında çalışmasından dolayı gelir düzeyinin artması ve buna bağlı olarak eğitim seviyesinin giderek yükselmesi, diğer taraftan ulaşım ve haberleşme alanında meydana gelen gelişmeler ve Elazığ'ın diğer ilçelerine nazaran kentleşmenin daha yoğun bir şekilde yaşanması, evlenme çeşitlerinden anlaşarak evlenmelerde önemli bir artışı beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, kız bakma, kız isteme, söz kesme, nişan, düğüne davet, düğün yemeği, kına gecesi ve gelin alma gibi geleneksel düğün adetleri canlılığını ilçe genelinde devam ettirmektedir. Bu inanış ve pratiklerde geleneksel Türk dini ile İslam'ın etkisi açıkça görülmektedir. Dünürcülük, düğün yemeği, kına gecesi, gelin alma esnasında oğlan evine bazı engellerin çıkartılması, gelinin bir binekle getirilmesi, gelinin kucağına erkek çocuk verilmesi, damat ve gelinin üzerine hububat, şekerleme ve madeni para atılması, gelinin kapı eşiğine çivi çakması gibi pratikler, Orta Asya'dan Anadolu'ya taşınan geleneksel Türk dinine ait kansız kurban olarak isimlendirilen saçı ve dinsel-sihirsel uygulamalardır. Dünürcülük esnasında "Allah'ın emri, Peygamberin kavli" ile kızın istenmesi, dini nikah ve oğlan evine girerken gelinin başının üstünde Kuran-ı Kerim tutulması, gerdekte çiftlerin namaz kılmaları ise İslam dini ile ilgili ritüellerdir.

KAYNAKÇA

1.Kaynak Eserler

AKSOY, Numan Durak, "Eski Türk Toplumunda Kadının Sosyal Statüsü", Türk Dünyası Araştırmaları, İstanbul 2010, S. 185.

ALTIN, Hamza, "Ziya Gökalp'in Eğitim Tarihimiz Açısından Önemi", History Studies, Ankara 2010, Volume 2/2.

ARAZ, Rıfat, Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği, Ankara 1995.

AYDEMİR, Adem, "Türk Dünyasında Bazı Düğün Terimleri ve 'Al Duvak' Geleneği Üzerine", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Mustafa Argunşah Armağanı), Volume 8/9, Summer 2013, www.turkishstudies.net, DOI Number : http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3715.

BOZKURT, Nebi, Hadiste Folklor Eğlence, İstanbul 1997.

ÇORUHLU, Yaşar, Türk Mitolojisinin Anahatları, İstanbul 2002.

DÖNDÜREN, Hamdi, Delilleriyle Aile İlmihali, Bursa, 1995.

ERGİN, Muharrem, Dede Korkut Kitabı, Ankara 1964.

ERÖZ, Mehmet, "Türk Yemek Adetleri", Töre Dergisi, Ankara 1973.

eş-Şirbini, Muhammed b. Ahmed, Muğni'l-Muhtac, C. IV, y.y., 1994.

[52] Kâşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-it Türk, C. I, s. 357.

GÖKALP, Ziya, Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul 1989.

GÖKYAY, Orhan Şaik, Dede Korkut Hikayeleri, İstanbul 1976.

GÖNEN, Sinan, "Dede Korkut Hikayeleri'nden Günümüze Yansıyan Evlilik Adetleri", Milli Folklor, Ankara 2006, S. 69.

GÜLEÇ, Hamdi, "On The Marriage Rituals Of Transition Period Traditions In Çan District, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Sabahattin Küçük Armağanı), Volume 7/3, Summer 2012, www.turkishstudies.net, DOI Number : http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3449.

GÜLENSOY, Tuncer, "Türk Mitolojisinden Kaynaklanan Bir Halk Oyunu Ve Türküsü Çayda Çıra", Milli Kültür Dergisi, Ankara 1984, S. 44.

http://www.karakocan.gov.tr/icerik_kategori.asp?AAKat=2&AltKat=48

İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid, es-Sünen, Dımeşk 2009.

İNAN, Abdulkadir, Makaleler ve İncelemeler, C.I, Ankara 1998.

……., Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara 2000.

KALAFAT, Yaşar, Doğu Anadolu'da Eski Türk İnancının İzleri, Ankara 1995.

Kâşgarlı Mahmut, Divanü Lûgat-it Türk, C. I-III, Çev., Besim Atalay, Ankara 2013.

KILIÇ, Sami, Türk Halk İnanışlarında Yiyecek ve İçecekler, Elazığ 2012.

Komisyon, Yeni Binyılda Karakoçan, Elazığ, 2002.

ÖGEL, Bahaddin, İslamiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihine Giriş, C. IV, Ankara 1978.

ÖRNEK, Sedat Veyis, Türk Halk Bilimi, Ankara 1995.

RADLOFF, Wilhelm, Manas Destanı, haz., Emine Gürsoy-Naskali, Ankara 1995.

SEZEN, Lütfi, "Türkiye'de Evlenme Biçimleri", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum 2005, S. 27.

ŞEN, Serkan, "Dede Korkut Kitabı'nda Kadına Yönelik Hitaplar", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 3/2, Spring 2008, www.turkishstudies.net, DOI Number : http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.314.

ŞİMŞEK, Esma, "Ölümsüzlük İlacı Elma", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 3/5, Fall 2008, www.turkishstudies.net, DOI Number : http://dx.doi.org/ 10.7827/TurkishStudies.419.

TEZCAN, Mahmut, Ülkemizde Başlık Parası Uygulaması, Ankara 1977.

TOGAN, A.Zeki Velidi, Oğuz Destanı, İstanbul 1992.

TUNA, Sibel Turhan, "Türk Dünyasındaki Düğünlerde Koltuklama ve Kırmızı Kuşak Bağlama Geleneği", Bilig, Ankara 2006, S. 38.

VAMBERY, Arminius, Bir Sahte Dervişin Orta Asya Gezisi, haz., N. Ahmet Özalp, İstanbul 1993.

Yusuf Has Hacip, Kutadgu Bilig, C. I, haz., Reşit Rahmeti Arat, İstanbul 1947.

2. Kaynak Şahıslar

KŞ:1, Baydaş, Tahir, 1980 Karakoçan doğumlu, Üniversite Mezunu, Bingöl'de ikamet etmekte.

KŞ:2, Çağrıbay, Fahrettin, 1980 Bingöl doğumlu, İlkokul Mezunu, Karakoçan'da ikamet etmekte.

KŞ:3, Çiftçi, Abdüsselam, 1960 Karakoçan doğumlu, Lise Mezunu, Elazığ'da ikamet etmekte.

KŞ:4, Butasım, Muhammet, 1979 Karakoçan doğumlu, Yüksekokul Mezunu, Karakoçan Yolçatı Mezrası'nda ikamet etmekte.

KŞ:5, Baydaş, İzzettin, 1975 Karakoçan doğumlu, Lise Mezunu, Karakoçan'da ikamet etmekte.

KŞ:6, Gül, Muhittin, 1979 Karakoçan doğumlu, Ortaokul Mezunu, Karakoçan'da ikamet etmekte.

KŞ:7, Baydaş, Hasan, 1984 Karakoçan doğumlu, Lise Mezunu, Karakoçan Yolçatı Mezrası'nda ikamet etmekte.

KŞ:8, Işık, Refik, 1930 Karakoçan doğumlu, İlkokul Mezunu, Karakoçan'da ikamet etmekte.

KŞ:9, Davudoğlu, Mehmet, 1927 Karakoçan doğumlu, İlkokul Mezunu, Karakoçan'da ikamet etmekte.